

Технологія використання електронного портфеля у професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови в університетах США

Інна Самоїлюкевич

У статті розглянуто питання вдосконалення професійної підготовки вчителів іноземних мов в інформаційному суспільстві США. Досліджується історія і філософські засади запровадження ідеї професійного портфеля в освітню практику у США та особливості її втілення в електронному форматі.

Ключові слова: електронний портфель, професійна підготовка вчителя, професійна компетентність учителя, стандарти професійної компетентності вчителя.

У зв'язку з новими умовами розвитку суспільства інформаційної доби – збільшенням ролі інформації та знань, поширенням інформаційних комунікацій, створенням глобального інформаційного простору – змінюється підхід до освіти в цілому і мовної освіти зокрема. Головною метою освіти визнається формування здатності до активної діяльності, до творчої професійної праці. Професійна підготовка фахівця повинна не тільки забезпечувати певний рівень знань, умінь і навичок, а й формувати готовність до саморозвитку і самоосвіти. Дослідники проблем навчання іноземних мов (ІМ) у вищій школі виокремлюють такі сучасні тенденції у вищій педагогічній освіті: глибоке усвідомлення освітніх рівнів, здатне забезпечити спадкоємність між вищим закладом освіти та майбутньою професійною діяльністю студентів; комп'ютеризація і технологізація навчання; упровадження активних методів і форм навчання, які передбачають залучення до діяльності студентів елементів проблемності, професійної рефлексії, наукового пошуку, самостійної роботи [1, 9].

Аналіз організаційних форм навчальної та квазіпрофесійної діяльності майбутніх учителів ІМ, проведений автором під час стажування в американських університетах за програмами освітніх обмінів «Партнерство в освіті» та імені Фулбрайта, доводить, що у контексті загальної тенденції активізації навчальної діяльності студентів на перший план висувається самостійність їхнього мислення, вміння аналізувати свою професійну діяльність, здатність продемонструвати розвиток і компетентність у професійній сфері. Серед технологій, які сприяють формуванню цих важливих якостей професійної компетентності, слід особливо відзначити професійний портфель майбутнього вчителя ІМ як системну, організовану колекцію студентських робіт, що використовується з метою моніторингу професійного зростання та демонстрації зусиль і прогресу студента. На відміну від попередніх засобів вимірювання ефективності професійної підготовки майбутніх учителів, які базувалися насамперед на їхній спроможності витримати стандартизоване тестування, оцінювання сучасних студентів передбачає, що вони мають також показати свої доробки (наукові статті, огляд педагогічної преси, плани уроків, відеофрагменти уроків тощо).

Метою статті є аналіз теорії і практики використання технології професійного електронного портфеля у професійній підготовці майбутніх учителів ІМ в університетах США. Для досягнення поставленої мети слід розглянути історію і філософські засади запровадження ідеї портфеля в освітню практику у США та особливості її втілення за умов інформаційного суспільства.

Історія запровадження ідеї портфеля в освітню практику у США є відносно новою й простежується з 70-х років ХХ століття. Це був період масового невдоволення американською школою, який спричинив появу доповідей групи Голмса і Карнегі у 1980-х роках. Група Голмса запропонувала оцінювання вчителя через іспити з предмета викладання, безпосередні спостереження за процесом викладання та через презентації і портфелі. У 1986 році доповідь Карнегі («The Carnegie Task Force on Teaching as a Profession») ініціювала створити національну раду для розробки стандартів професійної компетентності вчителя. Приблизно в той же час президент Американської Асоціації вчителів А. Шенкер (Albert Shanker) зазначав, що вчителі як професіонали повинні мати професійні стандарти та брати на себе відповідальність за результати своєї праці [2, 3]. Як наслідок, у 1987 році було започатковано Національну Раду з професійних стандартів учителів (The National Board for Professional Teaching Standards). Другим катализатором появи та впровадження професійного портфеля вчителя стала друкована праця Л. Шульмана (Lee Shulman) зі Стенфордського університету, в якій автор запропонував підходи до оцінювання вчителя, надалі використані для створення програми для національної сертифікації вчителів [2, 3]. До того ж відділи освіти у багатьох штатах узгодили з Консорціумом з питань підтримки і оцінювання нових учителів (INTASC – the Interstate New Teacher Assessment and Support Consortium) поновлення практики сертифікації та ліцензування вчителів-початківців.

Оскільки ці історичні події безпосередньо вплинули на університетські відділення, відповідальні за професійну підготовку вчителів, сьогодні багато програм підготовки вчителів різних спеціальностей, у тому числі й іноземних мов, поряд із традиційними засобами стандартизованого контролю, підтримують і втілюють на практиці ідею альтернативного оцінювання готовності студентів до педагогічної роботи через укладання ними особистого професійного портфеля. Нарешті, у деяких штатах від учителя-початківця також вимагається продовжувати процес укладання професійного портфеля протягом перших трьох років роботи за фахом.

Філософськими засадами такого альтернативного оцінювання виступають теорія учіння і теорія оцінювання, які дають уявлення про те, як студенти навчаються та як найкраще можна оцінити те, чого вони навчилися. Теорія учіння Джона Дьюї, Жана Піаже, загальновідома як конструктивізм, передбачає, що ті, хто навчається, активно конструюють свої власні знання. Учіння відбувається через осмислену діяльність, обов'язковим компонентом якої повинна бути рефлексія. Дослідження Льва Виготського доводять важливість соціальної взаємодії для засвоєння знань. Конструктивістські постулати про учіння стверджують, що вчитель постійно контролює процес інтерв'ювання студентом нової інформації з раніше отриманою, що вимагає від учителя створення множинних умов для дослідження, обговорення і відкриття, тобто опрацювання нового матеріалу в

кооперативних навчальних групах, в яких студенти залучаються до конструювання своїх знань.

Теорія оцінювання у ХХ столітті пройшла шлях розвитку від стандартизованого тестування кількісного характеру, започаткованого Робертом Торндайком, Альфредом Бінетом і Льюїсом Терманом, до автентичного оцінювання, спрямованого на визначення якості навчальних результатів. Як виявилось з часом, стандартизовані тести, як правило, оцінюють мислительні операції нижчого порядку, наприклад, пам'ять, і не визначають з точністю, які вміння слід формувати. Сучасний конструктивістський підхід до оцінювання є зорієнтованим на визначення рівня сформованості вмінь, які потребують мислительних процесів вищого порядку: самостійних логічних суджень, застосування власних знань, інтегрування знань, критичного мислення тощо. Саме автентичне оцінювання реалізується через портфелі, які забезпечують осмислене документування розвитку студентів протягом певного часу. Такий підхід зосереджується на навчальних досягненнях, які стають цілями для студентів, що уможливорює моніторинг розвитку майбутніх учителів протягом певного часу. Саме автентичне оцінювання реалізується через професійні портфелі, які забезпечують осмислене документування здібностей студентів.

На думку Коула, Райана і Кіка, навчання, курикулум і оцінювання взаємодіють через професійний портфель. До переваг «портфельного оцінювання» вчені відносять наявність доказів професійного зростання студента, перетворення оцінювання на органічну частину навчання, забезпечення викладачів і студентів умовами спільної рефлексії щодо студентських інтересів, мотивації та цілей [2, с. 6]. Професійні портфелі певний час укладалися у вигляді папок з артефактами, транспортування яких потребувало певних зусиль.

Професійний портфель майбутнього вчителя ІМ зразка початку ХХІ століття укладається в електронному форматі, що допомагає не тільки зекономити час і матеріальні ресурси, але й урізноманітнити артефакти, копіювати і редагувати матеріали на різних етапах навчального процесу. На думку відомої американської дослідниці електронного портфеля як процесу професійного саморозвитку вчителя Х. Беррет, додавання технологічного виміру оптимізує практику укладання професійного портфеля завдяки застосуванню стратегій архівування, гіпертекстових посилань, співпраці, розповсюдження й опублікування результатів [3]. Американські вчені Пуліам і Уайтман (Pulliam & Weitman) вважають за доцільне використовувати електронні портфелі для планування уроків, проведення відбору навчальних матеріалів для уроків окремих типів, ведення статистики оцінювання, укладання екзаменаційної документації [4]. Крім того, студенти і викладачі можуть копіювати комп'ютерні та інтернет-матеріали для розташування їх у портфелі, додавати аудіо- і відеозапис, сканувати рукописні або друковані артефакти, а також легко редагувати і копіювати їх для викладачів або роботодавців.

Дослідники особливостей застосування електронного портфеля у професійній підготовці майбутніх учителів ІМ розрізняють два основні види портфеля: робочий портфель і презентаційний портфель [2, 10]. Робочий портфель – це портфель у процесі його створення. У ньому фіксується рівень студента на початку та в кінці завдання і – тим самим – його професійне зростання.

Такий портфель має динамічний характер і укладається для здійснення постійної рефлексії, що робить його роль подібною до щоденника. Презентаційний портфель є скороченою версією робочого портфеля, яка містить спеціально відібрані артефакти, що віддзеркалюють опанування навчального матеріалу студентом. На відміну від робочого портфеля, презентаційний портфель повинен бути добре відредагований і зазвичай подається після завершення педагогічної практики як кінцевий продукт, який доводить готовність студента стати вчителем іноземної мови.

За типовою структурою, електронний портфель – робочий чи презентаційний – складається з трьох частин: 1) цілі; 2) артефакти; 3) рефлексія. Перша частина передбачає формулювання студентом цілей власної професійної підготовки відповідно до національних або регіональних стандартів у галузі викладання ІМ, а також концептуальних засад певного університету. Прикладом застосування стандартів можуть слугувати десять вимог до професійної підготовки вчителя ІМ, сформульовані Консорціумом з питань підтримки і оцінювання нових учителів: знання предмета викладання, розвиток людини і навчання, індивідуалізація навчання, володіння різноманітними методами навчання, навички менеджменту і вмотивування, комунікативні вміння, планувальні вміння, оцінювання учнівських досягнень, професійна відданість і відповідальність, партнерство [2, 45].

Друга частина електронного портфеля містить артефакти, тобто зразки навчальних і дослідницьких матеріалів, які повинні, на думку укладача портфеля, ілюструвати рівень оволодіння спеціальними знаннями і вміннями. Наприклад, есе, що описує освітню філософію студента щодо розвитку людини, може бути використане як показник того, що він обміркував різні теорії та прояснив для себе їх цінність. Відеозапис власного уроку може свідчити про знання студента, як мотивувати учнів до висловлювання. Один і той же артефакт, наприклад, учнівський проект, може бути використаний для документування досягнень відносно декількох стандартів або цілей.

Третя частина електронного портфеля – рефлексивна – демонструє метакогнітивні вміння майбутнього вчителя ІМ, здатність думати про свій процес мислення і брати на себе відповідальність за власну професійну підготовку. Рефлексія повинна допомогти студенту аналізувати та інтегрувати знання, вміння і ставлення. Вона стає засобом самоаналізу в процесі самореалізації. Рефлексія у письмовій формі пояснює природу і походження артефакту, студентські асоціації з певним стандартом, свідчення про професійне зростання майбутнього вчителя ІМ [5].

До змісту портфеля також можуть увійти інші види інформації. Кемпбел та ін. (Campbell et al.) пропонують включати до кожного портфеля розділ з особистими даними: вступне слово, фотографію автора, його біографію, лист-рекомендацію, таблиці з оцінками, оцінювання студентів-практикантів, документи для сертифікування, есе про власне бачення освітньої філософії майбутнього вчителя ІМ [2, 9].

Практичне застосування технології електронного портфеля в контексті американської педагогічної освіти має чотири чіткі напрями. Першим напрямом є

розуміння професії сучасного вчителя ІМ, тобто співвіднесення власних артефактів із професійними стандартами. Працюючи в цьому напрямі, майбутні вчителі не тільки ознайомлюються з високим рівнем професійної компетентності, який очікується від них, а й починають свідомо до нього наближатись. У процесі збирання артефактів з різних навчальних курсів студенти дізнаються, як кожний курс сприяє досягненню ними професійних стандартів і стимулює їхній розвиток як майбутніх фахівців.

Другий напрям передбачає набуття студентом саморозуміння, його професійну самоідентифікацію. Це вважається найголовнішою причиною для створення портфеля. Саме в процесі спостереження за власним розвитком, оцінювання кількісних і якісних показників власних навчальних досягнень і відбувається більш глибоке розуміння себе у професії, уточнення цінностей, розвиток власної освітньої філософії.

Третьюму напрямку відповідає організація власного професійного зростання. Коли студенти користуються портфелями і розмірковують над ними, вони досягають такого ступеню самопізнання, який допомагає їм стати активними у побудові професійного саморозвитку. Майбутні вчителі ІМ починають розумітися на своїх сильних і слабких сторонах, бачити прямий зв'язок між своїми зусиллями і успіхом, розробляти індивідуальні цілі, що може суттєво підвищити рівень умотивованості студента.

У четвертому напрямі здійснюється автентичне оцінювання, яке, на відміну від традиційних форм оцінювання, забезпечує студенту можливість скласти повне уявлення про себе як про фахівця, що розвивається. Автентичне оцінювання перевіряє навченість для того, щоб вирішити, що робити далі, зазвичай зосереджується на покращенні навчальних результатів у порівнянні з попередніми досягненнями студента та прогресом відносно певного стандарту та потребує залучення студента як особи, яка може найефективніше поліпшити навчання.

Застосування кейсової методики вивчення досвіду використання електронного портфеля у професійній підготовці майбутнього вчителя ІМ в американському університеті дало нам змогу визначити, що ця технологія реалізується за чотирма етапами, кожен з яких зорієнтований на певний кінцевий продукт (Див. таблицю 1).

**Технологія використання електронного портфеля у професійній
підготовці майбутнього вчителя ІМ в університеті США**

Етап	Мета	Кінцевий продукт
I.	Збір матеріалів	Матеріали, класифіковані за визначеними категоріями
II.	Відбір матеріалів	Зразки матеріалів, відібрані до визначених секцій портфеля, які демонструють досягнутий студентом рівень компетенції за тим чи іншим стандартом
III.	Рефлексія	Письмові роздуми студента про набутий професійний досвід
IV.	Оформлення	Унікальний професійний електронний портфель, який ілюструє здібності і професійні доробки майбутнього вчителя ІМ

На першому етапі студентам рекомендується збирати майже все: власні письмові роботи, виготовлені власноруч навчальні матеріали, плани уроків, зразки учнівських робіт, фото, відео тощо. Це можуть бути матеріали в електронному або не в електронному форматі (пізніше мають бути скановані), але вони повинні відповідати вимогам завершеності, презентабельності, організованості, лінгвістичної коректності, стандартовідповідності. Зібрані матеріали згруповуються в окремі папки за визначеними категоріями, наприклад: навчальні стратегії, рукотворні матеріали, оцінювання, професійний розвиток, особиста інформація.

На другому етапі доцільно розподілити портфель на секції, які відповідають освітнім стандартам як засобу професійної підготовки вчителів ІМ. До кожної секції добираються зразки матеріалів, які демонструють досягнутий студентом рівень компетенції за тим чи іншим стандартом. Важливо відбирати артефакти, зокрема, за принципом багатоканальності, наприклад: відео або фотографії, щоб

показати, як студент може втілити на практиці сплановані уроки; журнали спостережень, які свідчатимуть про здатність до рефлексії; письмові роботи, які допоможуть розкрити вміння професійно спрямованого писемного мовлення майбутнього вчителя ІМ; супровід до тесту із шкалою оцінювання, розробленою студентом, та інше.

Третій етап розрахований на написання студентом своїх роздумів про набутий досвід, щоб показати, що він знає те, що знає: як його робота відповідає стандартам, з яких причин відібрані саме ці артефакти, як саме вони доводять найкращі досягнення студента, яким чином вони позначаються на майбутньому плануванні.

Четвертий етап завершує роботу над портфелем і передбачає останні штрихи – як зробити свій портфель унікальним. Насамперед, він вже є унікальним, оскільки ілюструє здібності і професійні доробки конкретного майбутнього вчителя ІМ. Електронний портфель додає студенту креативності та неповторності й засобами новітніх технологій, які допомагають наголосити, зокрема, на титульних сторінках на будь-яких талантах або здібностях, якщо студент має такі.

Отже, технологія використання електронного портфеля у професійній підготовці майбутнього вчителя ІМ в університеті США може бути визнана ефективною завдяки її позитивному впливу на різні види мотивації, необхідної студенту для здійснення раннього професійного розвитку, а саме: 1) зовнішню, оскільки укладання електронного портфеля є офіційно інтегрованою частиною навчального процесу в університетах США; 2) внутрішню, яку живить авторство студента щодо змісту, мети і процесу укладання електронного портфеля; 3) змішану, яка актуалізується разом із зусиллями студента щодо встановлення кореляцій між власним педагогічним досвідом і окремими професійними стандартами.

Поряд з тим, проведене дослідження уможливило виділення й певних труднощів, які супроводжують застосування цієї технології на практиці. До них належать технологічні труднощі, спричинені недостатністю у студентів і викладачів умінь користування різноманітним програмним забезпеченням; технічні (недоліки самих програм) і педагогічні (недостатнє налаштування студентів на укладання електронного портфеля протягом періоду навчання замість заповнення його поспіхом наприкінці навчального терміну; слабка заохочення студентів до взаємооцінювання; додаткове навантаження на викладачів). Але слід відзначити, що в університетах ведеться активний пошук шляхів оптимізації використання професійного портфеля майбутнього вчителя ІМ.

Компаративний аналіз науково-педагогічної літератури показує, що американськими університетами у практику навчання постійно вводяться нові технології професійної підготовки майбутніх учителів ІМ, які практикують методи

спостереження за власною діяльністю, розподіл професійних функцій з наступним глибшим їх усвідомленням і взаємонавчання. На наступному етапі дослідження вважаємо за доцільне розглянути організаційно-методичні форми мовної педагогічної освіти з використанням інформаційних і комунікаційних технологій.

Список використаних джерел:

1. Морська Л.І. *Методична система підготовки майбутнього вчителя іноземних мов до використання інформаційних технологій у навчанні учнів. Монографія. Тернопіль: ЕНПУ ім. В. Гнатюка, 2007. – 243 с.*
2. Dice, M. & Goldenhersch, B. (2002). *How to create a professional electronic portfolio: A guide for the preservice and beginning teacher. Dubuque, Iowa: Kendall/Hunt Publishing Company. – 262 p.*
3. Barrett, H., & Wilkerson, J. (2004) «Conflicting Paradigms in Electronic Portfolio Approaches» [Retrieved January 21, 2010 from: <http://electronicportfolios.org/systems/paradigms.html>]
4. Pulliam, C.,& Weitman, C.J. (1997). *Electronic portfolios: The case of accessibility. Childhood Education, 73(2), 96.*
5. Barrett, H. (2004) «Electronic Portfolios as Digital Stories of Deep Learning: Emerging Digital Tools to Support Reflection in Learner-Centered Portfolios.» [Retrieved January 21, 2010 from:<http://electronicportfolios.org/digistory/epstory.html>]